

1945-2015: Fryslân 70 jier frij!

Oorlog en frijheid in je eigen omgeving

In april-mei 2015 wordt herdacht dat het zeventig jaar geleden is dat Fryslân werd bevrijd. Daarom is er een speciaal onderwijsprogramma ontwikkeld voor Kunstmenu.

Fryslân 70 jier frij! is een 5-trapsraket voor groep 7-8 over sporen van oorlog en frijheid. Sporen die allereerst in de woonomgeving van de leerling zelf te vinden zijn, die via Leeuwarden en Friesland naar veraf in de wereld leiden en die tenslotte weer terugvoeren naar de belevingswereld van de leerling. Vergelijkingen tussen ons oorlogsverleden en de hedendaagse situatie elders in de wereld staan centraal.

Doelstellingen:

- De vaderlandse geschiedenis uit de schoolmethodes illustreren met erfgoed en geschiedenis in de eigen omgeving van de leerlingen.
- Leerlingen bewust maken van sporen van oorlog en frijheid in hun eigen leefomgeving en de verhalen die daarbij horen (materieel en immaterieel erfgoed).
- Leerlingen linken laten leggen tussen oorlog, frijheid en kinderrechten in ons nationale verleden en die in de tegenwoordige tijd elders in de wereld.
- Leerlingen de opgedane kennis en ervaring laten verwerken in een kunstwerk.

Het project bestaat uit een gastles van Tresoar op school in jan-feb, een combinatiebezoek aan Historisch Centrum Leeuwarden en Fries Verzetsmuseum op één dag in mrt-apr en een verwerkingsopdracht die op school wordt uitgevoerd voor Befrijdingsfestival Fryslân. Ook zijn er kleine voorbereidings- en verwerkingslessen die door de leerkracht zelf worden uitgevoerd.

1. Voorbereidingsles op 2

Periode	jan-feb 2015 (1-2 weken voor onderdeel 2)
Locatie	School
Uitvoering	Leerkracht van groep
Duur	Zelf te bepalen

Beschrijving

VOORBEREIDING DOOR LEERKRACHT

- Voordat u met de lessen begint leest u de verwerkingsopdracht bij onderdeel 6 door, zodat u weet wat er aan het einde van het project van u en uw leerlingen wordt verwacht.
- Maak een mapje aan op de schoolcomputer, waar leerlingen foto's in kunnen plaatsen. Het kunstwerk van onderdeel 6 zal o.a. bestaan uit foto's, die kinderen tijdens het project maken.
- Zorg ervoor dat er camera's op school aanwezig zijn, waarmee leerlingen kunnen fotograferen gedurende het hele project.

OPDRACHTEN VOOR LEERLINGEN

- Ga thuis op zoek naar voorwerpen uit WO II. Als je niets kunt vinden, vraag dan bijvoorbeeld aan je opa, oma, buurman of buurvrouw of zij een voorwerp hebben dat betrekking heeft op de oorlog en of je dat mag lenen. Vraag naar het verhaal achter het voorwerp: Wat is het? Waar komt het vandaan? Wie heeft het gebruikt? Waarvoor is het gebruikt? Schrijf dit op. Neem het voorwerp en de beschrijving mee naar school, op de dag dat Tresoar de gastles over WO II geeft.
- Maak foto's tijdens het hele project. Dus van onderdeel 1 t/m 5. Deze foto's heb je nodig om de verwerkingsopdracht in onderdeel 6 uit te kunnen voeren. Zie: [Lesbrief fotografie](#).

LESSUGGESTIES VOOR LEERKRACHT

- *Lesmethode*
Behandel tijdens dit project het onderwerp WO II uit de lesmethode, zodat de Kunstmenu lessen hierbij aansluiten.
- *Kringgesprek*
Bespreek met de leerlingen vragen als: Wat weet jij van WO II? Heb je daarover wel eens iets op tv gezien? Zijn er ook leerlingen bij jullie in de groep die uit hun eigen land zijn gevlucht, omdat dat daar oorlog en geweld heerst? Breng ook zeker bij de kinderen in herinnering dat ze voor de kerstvakantie naar Stadsschouwburg De Harmonie zijn geweest voor de theatervoorstelling [Oorlogsgeheimen](#), naar het gelijknamige jeugdboek van Jacques Vriens. Stel daar ook vragen over, zoals: Waar ging die voorstelling over? Wat heeft de grootste indruk op je gemaakt? Bekijk als voorbereiding hierop nog weer even de speciale [Lesbrief Oorlogsgeheimen](#) die bij de voorstelling hoorde.

- *Friese filmbeelden*

Het Fries Film Archief heeft in samenwerking met het Fries Verzetsmuseum, Tresoar en Historisch Centrum Leeuwarden een compilatie gemaakt van [Friese filmbeelden uit WO II](#). Er zijn zes thema's: mobilisatie, meidagen 1940, bezetting, schaarste, verzet en bevrijding. Enkele opnames zijn in het geheim en met gevaar voor eigen leven gemaakt. Zo filmde in 1942 de Leeuwarder tandarts Rodenburg hoe zijn joodse overburen aan de Spanjaardslaan 133 door een Nederlandse politieman van huis werden gehaald, om naar kamp Westerbork te worden afgevoerd. En in 1945 filmde verzetsman Oberman hoe twintig slachtoffers bij Dokkum in doodskisten werden gelegd, nadat ze waren gefusilleerd.

- *Dagboek*

Sommige mensen houden iedere dag een dagboek bij. Het bekendste voorbeeld tijdens WO II is Anne Frank. Dagboekschrijvers vertellen meestal over dagelijkse dingen of beschrijven wat er in hun dorp, stad of land gebeurt. Maak samen met je groep een dagboek voor jullie klas. Laat vier weken lang iedere dag één of twee leerlingen een klein stukje in het dagboek schrijven. Voordat jullie naar het Fries Verzetsmuseum en het Historisch Centrum Leeuwarden gaan (onderdeel 4), kijk je in het dagboek wat jullie hebben opgeschreven. Herinner je je nog wat jullie hebben meegemaakt? Zou je achteraf dingen anders opgeschreven hebben?

- *Verzet*

Niet iedereen gaf zich tijdens WO II zomaar gewonnen aan de Duitse bezetter. Sommige mensen gingen in verzet. Verzetssensen liepen groot gevaar, want als je gepakt werd kenden de Duitse soldaten geen genade. Tegenwoordig gaan mensen demonstreren om te laten zien dat ze ergens op tegen zijn. Gebeuren er op jouw school ook dingen waartegen jij in verzet zou willen komen? En wat zou je dan kunnen doen?

2. Gastles

Periode	jan-feb 2015 (volgens rooster Schoolkade)
Locatie	School
Uitvoering	Tresoar
Duur	1 uur

Beschrijving

Tresoar komt op school en neemt een leskist mee. Hierin zitten een aantal voorwerpen die we in de groep tonen. Met behulp van een Prezi laten we ook foto's zien die een rol spelen in het vervolg van het project. Onderwerpen die aan de orde komen zijn bezetting, Jodenvervolging, onderduiken en bevrijding.

In het lesmateriaal van Tresoar zitten een aantal fragmenten uit de dagboeken van Adri Meindersma, die aan de Schrans te Leeuwarden woonde toen de oorlog uitbrak. Deze 12-jarige jongen speelt ook een rol in de smartphonewandeling van het Historisch Centrum Leeuwarden bij onderdeel 4. We lezen met elkaar een aantal fragmenten uit die dagboeken. Daarnaast komen de Joodse kinderen Bram en Eva Beem ter sprake, een verhaal dat ook in de tentoonstelling van het Fries Verzetsmuseum is opgenomen.

De leerlingen mogen ook zelf objecten meenemen die ze in de les laten zien en mogelijk kunnen ze er iets over vertellen.

Verder besteden we, door middel van afbeeldingen en vragen, aandacht aan de schoolomgeving met betrekking tot straatnamen, monumenten e.d. die te maken hebben met de oorlog. Informatie over het adopteren van oorlogsmonumenten door scholen is daar een onderdeel van.

[Tresoar](#) – Boterhoek 1 – 058 789 07 89 – info@tresoar.nl

3. Voorbereidingsles op 4

Periode mrt-apr 2015 (1 dag voor onderdeel 4)

Locatie School

Uitvoering Leerkracht van groep

Duur 15 á 30 minuten

Beschrijving

Omdat er wegens organisatorische redenen enige tijd zit tussen onderdelen 2 en 4, is er een digitale les ontwikkeld die leerkrachten via het digibord met hun leerlingen kunnen behandelen. De les bevat een samenvatting van de gastles die door Tresoar is gegeven en een introductie op de combinatie van stadswandeling en museumbezoek dat de volgende dag zal plaatsvinden.

De digitale voorbereidingsles is vanaf eind februari via de [website van Schoolkade](#) te downloaden.

4. Stadswandeling en museumbezoek

Periode	mrt-apr 2015 (volgens rooster Schoolkade)
Locaties	Historisch Centrum Leeuwarden en Fries Verzetsmuseum
Uitvoering	Museumdocenten
Duur	2¼ uur (09.00-11.15 of 12.00-14.15 uur)
Belangrijk	<ul style="list-style-type: none">- De leerkracht neemt 3 volwassen begeleiders mee (ouders/verzorgers/stagiaires/collega's), die tijdens de stadswandeling ieder een groepje leerlingen begeleiden.- Leerlingen nemen camera's mee voor de verwerkingsopdracht.- In het Historisch Centrum Leeuwarden en het Fries Verzetsmuseum mag alleen gefotografeerd worden <u>zonder</u> flits.

Beschrijving

COMBINATIEBEZOEK

Uw groep kan ingedeeld zijn in de ochtendcarrousel (09.00-11.15 uur) of in de middagcarrousel (12.00-14.15 uur). Bij elke carrousel begint er één schoolgroep in het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL) en een andere in het Fries Verzetsmuseum. Na 1 uur wisselen de groepen.

De groep die in het HCL begint, loopt tijdens de smartphonewandeling richting verzetsmuseum. Daar wordt deze groep opgevangen door een museumdocent van het verzetsmuseum, die de leerlingen meeneemt naar de tentoonstellingsruimte.

De groep die in het verzetsmuseum begint, wordt na afloop van het tentoonstellingsbezoek opgevangen door een museumdocent van het HCL. Hij/zij begeleidt de leerlingen tijdens de smartphonewandeling van verzetsmuseum naar HCL.

STADSWANDELING HISTORISCH CENTRUM LEEUWARDEN

Er wordt gebruikt gemaakt van smartphones die door het HCL worden uitgeleend. De leerlingen hoeven dus geen eigen smartphones mee te nemen. Na een korte uitleg wordt de klas in 5 kleine groepjes verdeeld. Ieder groepje loopt een eigen route met een eigen thema, langs sporen van WO II in de binnenstad. De thema's zijn: bezetting, vervolging, collaboratie, verzet en bevrijding. In elke route zijn luisterfragmenten opgenomen, met voorgelezen citaten uit een oorlogsdagboek van een leeftijdsgenootje uit Leeuwarden. Hij heette Adri Meindersma, woonde aan de Schrans en was 12 jaar toen de oorlog uitbrak. Ook zijn er in elke route vragen verwerkt van Amnesty International, waardoor leerlingen aan het denken gezet worden over de overeenkomsten en verschillen tussen oorlog, vrijheid en kinderrechten toen en nu.

[Historisch Centrum Leeuwarden](#) – Groeneweg 1 – 058 233 23 50 – historischcentrum@leeuwarden.nl

TENTOONSTELLINGSBEZOEK VERZETSMUSEUM

In het Fries Verzetsmuseum neemt de museumdocent de leerlingen mee langs verhalen en authentieke voorwerpen. De persoonlijke verhalen schetsen een beeld van hoe het was om tijdens de oorlogsjaren in Friesland te leven. De thema's bezetting, vervolging, collaboratie, verzet en bevrijding sluiten naadloos aan bij de stadswandelingen van het HCL. Ook wordt er gekeken naar

verhalen en voorwerpen uit de eigen leefomgeving van de kinderen, die in het museum te vinden zijn. Hiermee sluiten we aan op de gastles van Tresoar. Na afloop van de rondleiding is het tijd voor de kinderen om zelf op onderzoek te gaan in de tentoonstelling, aan de hand van een vraag en een opdrachtvel. De museumdocenten staan de leerlingen hierin met raad en daad bij.

[Fries Verzetsmuseum](#) – Wilhelminaplein 92 – 058 255 55 00 – info@friesverzetsmuseum.nl

5. Nabesprekingsles

Periode	mrt-apr 2015 (1 dag na onderdeel 4)
Locatie	School
Uitvoering	Leerkracht van groep
Duur	½ á 1 uur

Beschrijving

Na afloop van de 3 programma's van Tresoar, Historisch Centrum Leeuwarden en Fries Verzetsmuseum voert de leerkracht een digitale les uit via het digibord. Hiermee wordt het WO II project nabesproken in de klas: de 3 programma's worden met elkaar verbonden en er wordt een bruggetje gemaakt naar de verwerkingsopdracht voor Befrijdingsfestival Fryslân in onderdeel 6.

De vragen van Amnesty International, die in de HCL smartphonewandeling zijn gesteld, spelen in deze verwerkingsles ook een rol. Hierdoor gaan de leerlingen onder begeleiding van hun eigen leerkracht met elkaar in discussie over kinderrechten toen en nu. Op deze manier wordt het verleden met het heden verbonden; een streven dat ook het Befrijdingsfestival Fryslân zich ten doel stelt. Want op 4 en 5 mei worden niet alleen slachtoffers herdacht en bevrijding en vrijheid gevierd, maar wordt ook stilgestaan bij vrijheid en onvrijheid in de rest van de wereld.

De digitale verwerkingsles is vanaf eind februari via de [website van Schoolkade](#) te downloaden.

6. Verwerkingsopdracht

Periode	mrt-apr 2015 (z.s.m. na onderdeel 4)
Locatie	School
Uitvoering	Leerkracht van groep i.s.m. cultuurcoach van school
Duur	Zelf te bepalen

Beschrijving

Alle scholen die meedoen aan *Fryslân 70 jier frij!*, werken aan een grote opdracht om een kunstwerk te maken voor [Befrijdingsfestival Fryslân](#).

STAP 1: COMPUTERMAP AANMAKEN

Voordat het project begint maakt u een mapje op de schoolcomputer aan, waar leerlingen foto's in kunnen plaatsen. Het kunstwerk zal o.a. bestaan uit foto's die kinderen tijdens de bezoeken van en aan de culturele instellingen hebben gemaakt.

STAP 2: FOTO'S MAKEN

Zie: [Lesbrief fotografie](#)

STAP 3: GEDICHT MAKEN

Zie: [Lesbrief gedicht](#)

STAP 4: HET KUNSTWERK

- Iedere school kiest het mooiste gedicht uit. Dit wordt op een stoeptegel geschreven.
- Daarnaast kiest iedere leerling zijn/haar mooiste foto uit. Deze foto's worden op school geprint en verwerkt in een kunstwerk (eventueel samen met de resterende gedichten). Ieder school ontvangt een deur en geeft deze op zijn of haar manier vorm. In totaal komen er zestig deuren en tegels, van elke school één.
- DEADLINE: De stoeptegels en deuren moeten in de week **voor de meivakantie** af zijn. Ze worden dan opgehaald door Kunstkade.
- De stoeptegels en deuren zullen op het Wilhelminaplein een belangrijke plek innemen, tijdens de herdenking op [4 mei](#) en de viering op [5 mei](#).
- Na 5 mei zullen de stoeptegels en deuren zeker nog een maand te zien zijn op verschillende locaties in de gemeente Leeuwarden.

Scholen ontvangen eind februari van Kunstkade meer informatie en benodigde materialen voor het kunstwerk.